

SLOVENIJA.

List 73.

V torek 11. Kimovca

1849.

Slovenija izhaja vsaki teden dvakrat, in sicer vsaki torek in petek. Predplačuje se za celo leto v založnici v Ljubljani 7 gold., za polleta 3 gold. in $\frac{1}{2}$, za ene kvatre 1 gold. in 45 kr. Za celoletno pošiljanje na dom v Ljubljani se odrajuje še $\frac{1}{2}$ gold. Za po pošti pošiljano Slovenijo je celoletno plačilo 8 gold., polletno 4 gold., za ene kvatre 2 gold.

Slovenske šole.

Njih namemba.

(Konec.)

Če si hočemo dobrih slovenskih šol napraviti, in tako našemu narodu k povzdigi na pravo stopnjo verle izobraženosti perpomagati, je najpoprej treba, v njih take učilne predmete vpeljati ino vstanoviti, kateri človeški um zbuditi, glave otroške razjasniti, pa tudi njih serca k serčni pobožnosti ogreti zamorejo. Naj nas v temu znanje človeške narave vodi, zato glejmo, kakšino pot nam ona kaže!

Po nekkih tednih in mescih, ko je dete rojeno, se jame ozirati, v svitile in blišče reči svoje oči obračati, jame razločevati glas svoje matere, jame gledati, poslušati, pokušati in tud vohati — to je rabiti po malem svoje počutke. Od vsega, kar človek vidi, sliši, oviha, pokusi ali občuti, se v njegovim spominu podoba naredi, izgledik imenovana; ino kadarkoli mu ta reč spet na počutke pride, jo spozna, ve, de jo je že čutil, in ji da ime, po katerim jo kliče, kadar se mu poljubi. Veste, kak ljubeznivo se dete materi ino vsim ktere pozna — katerih podobo v sebi nosi, posmeja — in kak debelo neznaniga gleda kakor de bi v sebi po njem iskalo, in se spominjalo, ali ga je že kdaj vidilo, alj ne. Gledati, slišati, svoje počutke prav rabiti, de bo po teh vsako reč prav spoznati, in od drugih razločiti moglo, to je, kar otrok v prvih šest letih svojga življenja naj rajši se uči, ino se učiti od Boga poklic ima.

Sami si v tem uku otroci niso zadostni; starši in druga njih okolšina nimajo potrebne poterpežljivosti, in ne poznajo praviga načina jih voditi; zato dorastejo za šolo; ne vejo nobene stvari dobro od druge razločiti, ne znajo svojih misel razodeti, ne znajo se prav govoriti; ino vonder je prvo, kar se je v šoli od njih terjalo, de bi se učili brati.

Zna biti, de se bo drugikrat primerilo, od napenosti ino škodljivosti takiga ravnanja kaj govoriti; zdaj nam bodi dosti premisliti, de morajo naše oči vajene biti veliko reči, ino njih podobe razločevati, poprej ko bojo tiste drobne in mihčene možičke, ki jim čerke pravimo, lahko mogli razločiti. Prej de bomo tedaj v šolah branje, to je čerke itd. učiti začeli, učimo naše otročiče misliti in govoriti; ne le to, kar so od nas slišali — neprežvevano, nam spet povedati in za nami trobiti, temuč navadimo jih v rečeh, med kterimi živijo, in od kterih so storjene, prid, kterimu služijo itd. po lastni pameti najti; in mi jih bomo, če smo se le pol leta tako s njimi pogovarjali, pazljivosti tak pervadili, de se bodo v kratkim lahko brati naučili, de bodo potlej, kar berejo razumeli, de bodo radi in z veseljem brali. Tak nauk, kteri nar ložej ino nar gotovši k pravimu spoznanju vsih božjih stvari, med kterimi živimo, ktere vsak dan rabimo, in vonder ne poznamo, pelati more, je dozdej v naših šolah čisto zanemarjen bil. Na njega se ima vsak drugi nauk upirati, po njemu se pelajo učenci k naravoslovju ino zemljestanstvu, na njega se nasloni uk umniga kmetovanja, iz njega izvira brojoslovstvo, na njega se lahko perveže učenje kakoršniga kolipujiga jezika, ino keršanska vera najde v njemu terden in nepremakljiv temelj.

Temu nauku — oziravniga bi ga imenovali — se more še pisavni perdružiti. Ni dosti, de znamo misliti in govoriti, moramo včasih naše misli tudi za oči zaznamovati. To se zgodi pisaje. Beseda pisati pisanje v starih slovenskih ino tud še zdaj po Koroškim veliko več pomeni, kakor čerke delati. Perve čerke ali stavke so navstale iz podob, in prej ko so ljudje znali pisati, to je čerke delati, so znali pisati, to je podobe zaznamvati, risati ino malati.

Ino to ima biti drugi predmet našiga šolskiga uka, ino se kmalo s unim poprej imenovanim začeti. Iz korenine tega drevesa zrasteje tudi kakor iz perviga lepe, ino vsakimu človeku, ki hoče kaj veljati na svetu, zlo potrebne znanosti, to so: lepopis, risanje, kiporezbe, zidarstvo, malarija, zemlje- in truplomerstvo, mašinelstvo, in dr.

Nekaki se morde posmehuje, drugi se plaši in stermiti, de hočemo tak visoke znanosti in umetnosti že z otroci začeti, pa le tisti, kteri ni nikolj pomislil, de bi se ne poderlo, in v prah ne razsulo, ino de naše življenje je tak kratko, de se mora dozrajna šega toliko reči le za pozabljenje učiti, neodpuštliva brezvestnost imenovati. Če se bodo ti predmeti šolskiga uka tako razdelili, ino tako zvezali, de se bo od njih vsako leto, od perviga dne, ki otrok v šolo stopi, noter do tega, ki jo zapusti, toliko učilo, kar po razvitju svojih telesnih in dušnih moči, razumeti, hraniti in rabiti zamore, tak se bo tud vse, kar se je učilo, iz šole v življenje vzel, ino naši nasledniki se ne bodo le za očitne skušnje ino za spricovavne pisma trudili, kakor se je nam godilo.

Kako bi pa se to imelo storiti, ali od načinstva, po kterem samim učitelji saj v začetnih šolah bodo kos poželjeni konc doseči, se bomo če bo Bog hotel, pa v drugim času pogovarjali. (Slavj. Rod.)

Na korist svojih ljubeznivih deželjanov.

(Konec.)

Pri takem naučanju se res pamet nekaj vadi, alj razum mora onemagati, jasna glavica otemni, ino od predobrotlivega Boga obilno nadaren mladenč tak dolgo hira ino boleha, dokler se bi rekel na čudovito vižo u nemščini tako izobraži, da mu je mogoče v njej misliti. Tak daleč res na čast slovenskega naroda prebrisane glave pribredejo. Slabeje obdarenim je pa nespametno normalno podučavanje do konca življenja na čelu zapisano. Nemščini se mi ne ogiblemo, saj ja vemo, da več jezikov, ko kdo zna, več velja. Le to ponižno prosimo in ako prošnja ne pomaga oestro pa zakonito tirjamo, da bi se naša mladost najprej v svojem maternem jeziku omikavala, potem se le tudi v inih potrebnih ino koristnih jezikih naučavala in sicer po pameti, na podlagi materinskega jezika. Kir se je od tega napenega nauka uže veliko govorilo ino pisalo, se nečem v dalje pretresivanje podati. S podeljenjem imenovane časti je Celju tudi dolžnost naložena, poskerbeti, da bi se učitelji za stare učivne sicer dobro pripravljene ino sposobne, se tudi v slovenščini vežbali,

ino za slovensko poučavanje pripravljali. Šolski prazniki jim naj bodo k temu lepa priložnost. Mnogteri mi bo tukaj odgovoril; zato se naj ministerstvo naukov skerbi, mi imamo drugega dela in se tudi nesmemo v take reči mešati. Gola je resnica, ministerstvo, ja odgovorno ministerstvo, je postavljeno, da bi za omikanost ino poboljšanje učivnic skerbelo, vonder je Cesarstvo veliko ino zlo široko polje, na katerem se obrača, zatorej nemore vsega natajnko pregledati, znalo bi tedaj tudi na Celje pozabiti, ino ga še pri starem ostaviti, dokler bi se samo za to leto že prepozno oglasilo. Enakih žalostnih primer nam najnovjši časi veliko podajo, po imenu pa Ljubljana, ki se ni časama za više sodništvo oglasila. Terkajmo tedaj in se nam bo odperlo, prosimo in se nam bo dalo. Od pripravnih učivnic za učitelje kakor od Gymnazij bi se dalo veliko pisati, no vsega tega se nadjamo od že dolgo pričakovanega ino obečanega Studienplana*). Žalostno bi pa vonder bilo, ako bi prerojenje Slovencev tak dolgo odložili, dokler sadašnja mladost odraste. Saj nekaj bi tudi radi hitro imeli, kako bi tedaj to mogoče bilo? Lep primer o tem nam dajo sosedne mesta, Ljubljana, Zagreb, Praga. Skoro vsi austro-slavjanski časopisi se dobijo po gostivnicah ino kavanah ino kar nigdar dosti priporočena uzajemnost tirja, se tudi marljivo prebirajo. Alj bi se ne najšel v celem Celju saj jeden gostivničar ino jeden kavanar ki bi vse slovenske ino nekaj ilirskih časopisov gostom podal? Dozdaj, kolikor je meni znano še tega ni bilo, zares žalostno! Domorodci pomagajte! V sosednih mestih tudi čisto nemških ino ponemčenih so domorodci zlo koristne čitavnice osnovali, da bi vsakteri perložnost imel, se v Slovenščini omikati, n. p. v Gradcu, Celovcu itd. Alj kak se bo kdo v Celju Slovenščine poprijel, ako mu ni bila sreča toliko dnarjev namenila, da bi si brez težave, žali Bog! dragih slovenskih knjig nakupiti mogel? V Celju je tedaj neobhodno potreba Slovenska čitavnica, kjer bi se saj slovenski časopisi ino potrebnejše slov. knjige dobile. Kolikor mi je znano, je v Celji že lepa sbirka slov. knjig, bližnejših okolnosti, kdo jih bere, kje se berejo, pa nevem.

V starem gradu na dan sv. Štefana kralja. (Slov. Nov.)

Casopis Istrija in Slavenam koristni navki v njemu.

Časopis Istrija izhaja v talijanskim jeziku od leta 1846 kot priloga k novicam „Observatore Triestino“ in se tudi posebej dobi. Njega namen je, zemljopisne, naravoslovske in statističke vednosti od isterske dežele razznaniti, in je zarad tega zares precenljivi list. Skrivna naključba tega časopisa pa je, isterskim in sploh primorskim Taljanam vero obuditi, de so le oni starejši in opravičeni narod, de dežela v kateri prebivajo, je od starine latinska, tedaj taljanska, in de so Sloveni le veliko poznej v deželo prišli, kateri odločeni od svoje osode k služnosti v obdelovanju zem-

*) Hvala bogu in našemu ministerstvu! po novi vravnavi za gymnazije se bode v Celji v vsaki šoli dve ure v tednu slovenski jezik, kakor materni jezik, učil.

Ije morajo veseli biti, če jim gospodovavni Taljani v svoji deželi živeti perpuste. To naključno pazljivi bravec v vsih tečajih in listih časopisa zapazi.

Gospod vrednik tega časopisa je v dogodivšini tak visoko omikan, da ne more prepričan biti, da so Taljani kot nasledniki Rimlanov in Latincev nar starejši in tedaj dogodivsko-izvirni prebivavci Tersta in Istrije. Njemu je dobro znano, kadaj in v katere kraje, in po priliki v kakšnim številu de so Rimlani v to deželo prišli, kako de so oni in njih hotivi nasledniki Benečani Slovenci pod imenami Ilirce, Japide, Vinde, Karnece ali Krajnce že v deželi najdlji, jih nekaj zaterli, nekaj sužnosti podvergli, vse pa neprenehama oslabovali in tlačili. To krivico dobro spoznavši in bavši se kakšine premembe v osodi slavenskiga naroda, si gospod vrednik (potaljančeni Nemeč) z vso močjo prizadeva, čez deželo gосто zagrinalo raztegniti in verh tega zagrinala, enako kitajskim zemljevidam, ko Rimlane in Benečane pokazati.

Pa, s kolikor visoko učenostjo de je pisan časopis *Istria*, vonder mnoge terdenja, na katere se tiste naključbe operajo, le sama zdrava domača pamet lahko presodi in za nevtemeljne spozna, in mnoge tistih povest ravno kaj nasprotniga dokažejo kar si dokazati prizadevajo, tako de tedaj Slaveni od časopisa *Istrije* preganjani ali v temnotnost odrinjeni, ravno od tistiga časopisa mnoge njim koristne nauke posnemati zamorejo. Mislimo še nekolikrat o temu časopisu kaj pomeniti, in zazdaj se poprimemo precej njega perviga lista od tretjiga Januarja 1846.

V tistimu listu je sostavk, pisan od nekiga A. C. (isterskiga Slavena!) pod napisam: „*Romeni al Valahi v Istrii*“, beremo v njemu to le:

V *Rasi* (val d' arsa) katera se spod gore Učke in Boljunskih in Pičunskih gričev do *Kozljaka* in *Šumberka* raztegne, prebivajo ljudje, kateri so se nekdej sami Rimljani imenovali, zdaj pa se noviga njim od ptujcov daniga imena „*Vlahi*“ poslužijo.

„Jezik, kateriga so ti ljudje govorili, in ga se dan današnji doma med seboj s svojo družino govore ni ne slavenski ne taljanski, temuč je le neomikana kmečka latinsina (latino rustico) ako ravno s slovenskim besedami pomésena.“

„Tak jezik so ljudje ne li v *Rasi* temuč tudi na *buzetskemu krasu* (carso Pinguente) v *teršaskimu okrošju* na *Občnah* v *Terbiču* in *Padriču* in v *novograjskimu kantonu* tako imenovani *Čiči* govorili, kateri so se sami *Romani* imenovali. Romanski jezik je bil iz teršaskiga okrošja in iz novokrajškiga kantona, razun iz *Mun* in *Šejan*, od slavenskiga v svojim razširjenju pregnan. Pri vsem tem ga pa vonder še 6000 oseb med seboj doma govori.“

„Ne znajo ti ljude več po romansko Boga moliti, brojiti pa ne dalje ko do deset, in med temi še dve številke slavenske. In vonder je ta se zdaj šivi jezik ravno taisti, kteriga je ljudstvo govorilo, ki je pred 2000 letami *Istrijo* premagalo, ravno tisti, ki se je skozi 2000 let obdržal.“

„Jezik je skoz in skoz romanski, in nič različen od tistiga, ki se je v drugih deželah med nadslednikami tistih naselnikov, katere so Rimlanje, postavim v *Dacjo* zasadili, obdržal. Jednaka je s tistim v *Dacji* sklada besedi, jednako pregibanje glagolov, jednake so besede le nekoliko različne v končnicah.“

„Tisti, ki menijo, de so se taljanske narčja al tudi omikani taljanski jezik iz pomešnja latinskiga z jezikami severnih ljudstev izobrazili, najdejo pri tih Rimlanah spričevanje, kak prazna de je njih misel, in de se je tim več v starini omikan latinski jezik in v novejšim času omikan taljanski jezik iz živečih neobtesanih jezikov ljudstva izobrazil — zakaj ta v daljnim kotu ločen od vse zaveze, v sredi ljudstva, ki svoj lastni ne taljanski jezik go-

vori, živeči zarod Rimlanov je zamogel v svojimu domačimu jeziku tudi besede ohraniti, katere latinskimu jeziku slišijo, in naklone ki so poznej v taljanski jezik prestopile.“

„Ne mislite ne, de je ta zarod v kakšni nam bližni dobi v *Istrijo* prišel; njega naselitev gre v dalnje čase nazaj, in naselitev istrijskih *Bimlanov* ima enaki izvirki s tistimi ljudstvi, pri katerih v *Dacji* v *Epiru* na dalmatinskih otokih in kak drugod ravno tisti jezik najdemo.“

Z malo besed povedati, hoče ta sostavk terditi, de je *romanski* ali *valaški* (al kakor ga mi zovemo „*Čiribir*“) jezik v jadranskimu primorju in še dalje kak drugod, veliko starejši od slavenskiga, de so ga pred 2000 letami Latinci kot svoj ljudski jezik sem pernesli, skrivaj pa hoče terditi, de so tla te dežele lastnina Latincev in njih bližnih dedičev Taljanov, na katere so se pozneje Slaveni vrinili. Še clo naši *Čiči* so odrasliki Latincev! Dalje se strast vse potaljančiti pač goniti ne zamore.

Ako bi vse to, kar časopis *Istrija* perpoveduje, resnično bilo, naj bi primorski Slaveni le kar lepo tiho in mirno zadržali in veselili bili, de jih opravičeni lastniki dežele med seboj terpé. Hočemo pa vonder podstopiti se, z nekoliko zemljopisne in zgodopisne vednosti pretresti, koliko resnice de tisti sostavk v sebi ima.

(Konec sledi.)

Austrijsko Cesarstvo.

Slovenska dežela.

* Ministerstvo pravice je z dopisam 3. t. m. vrednika Slovenije na Dunaj poklicalo, se tam pridružiti komisii, ki je za sostavljenje enolične pravniške terminologije austr. Slavjanov zbrana.

To novico so tudi nemške Ljubljanske novine podale, to de s pristavkam, za voljo kteriga bi se tu in tam, kjer slovensina ne velja, vtegnil krivo razlagati namen Slovenije. „Slovenija“ dozdej ni iskala in tudi ne zaslužila imena opozicionalniga časopisa, (in takošnih časopisov austr. Slavjani dozdej kaj malo štejejo); marveč ona si po svoji moči prizadeva, de bi se od sedajniga vladarstva nasvetvana in razglašena ustava 4. Sušca t. l., ktere poglavitni steber je med drugimi tudi enakopravnost vseh austr. narodov, povsod in v resnici izpolnila in v življenje stopila, pa sovražnikov njenih je med tistimi nar več, ki se za nar bolj „dobromisleče“ štejejo. Ona kot samostalen časopis hvali, kar se ji hvale vredno dozdeva in poprijema nasproti v postavnih mejah, kar se ji krivično in sreči Slovencev zoperno prikazuje. Toliko smo opomniti potrebno spoznali, de se pomotam v okom pride. Ni hče, de še to pristavimo, ne dvomi, de je „*Presse*“ ministersk časopis, t. j. časopis ravno teh ministrov, ki so presvitlimu cesarju ustavo 4. Sušca t. l. nasvetvali, in vonder se prederzne „*Presse*“, izdajana na Dunaju o času obsede, (list 213.) razkladati, de deželni zbori zraven državnikiga zbora le pomoto delajo in de so se taisti samo za to v državno ustavo vzeli, de bi se z to zanjko tako imenovani federalisti vjeli.

„*Presse*“ piše: Nje. V. svitli cesar se bo 15. t. m. iz Dunaja v *Grac* podal, od kodar se 16. naprej odpelje v *Ljubljano*, spremljan od ministerskiga predsednika kneza *Schwarzenberga*, ministra *Brucka* in drugih. V *Terstu* ga pričakujejo 18. t. m. Govori se tudi, de pridejo tje pozdravit mladiga cesarja sveti oče *Pij IX.*, kralj *Neapolitanski* in naslednik toskanski. —

„*Lloyd*“ oznani, de je politiška uravnava ilirskiga primorja že odločena. *Istria* in *Goriško-Gradiškanska* dežela ste v eno kronovino zedinjeni, deželni zbor se bo v poglavit-

nim mestu *Gorici* shajal. *Terst* z okolico bo pa posebna kronovina; vender bo čez obe kronovini le en cesarski namestnik (*Staahtalter*) postavljen, ki bo v *Terstu* svoj sedež imel.

* *Maršal Badecki*, kteriga so pretečeni četertik v *Ljubljani* pričakovali, se je 2. t. m. iz *Benetek* zopet nazaj vernil v *Monzo*, kjer ima glavni stan. Vender se za terdno pripoveduje, de je cesar njega in generala *Hessa* na *Dunaj* povabil. —

** *Zlo* se govori, de se bo v *Vorarlbergu* avstrijska armada pod vodstvom *Haynaua* zbrala. Namen taiste ni znan, eni pravijo, de se ima proti *Nemcam* porabiti, drugi pak clo pripovedujejo, de so velke vladarstva sklenile, *Švajco* razdeliti, ker je mende njeni obstoj evropskemu miru nevaren.

* Ravno smo zvedili, de je ministerstvo dovolilo, viši *gymnasium* (*Obergymnasium*) za *Celje* in *Marburg*; v *Celji* in *Marburgi* se bi že prihodni mesec imela sedma šola začeti.

Celovec 4. Septembra 1849. Kdaj bode za Slovence prisjalo rumeno sončice, v kterem bi se njihova potlačena narodnost ogrevati, cveteti in razvijati mogla! Oh, dosedaj še pokrivajo črni oblaki obnebjje slovensko, in Bog ve, kdaj se bode razjasnilo? Večkrat si ti, mila Slovenija! naše žalostno serce potolažila in pomirila, rekoč: „Slovinci! poterpíte; naše pravično upanje se ni spolnilo, našim potrebam se ni zadostilo; pa vender, Slovinci! vse še ni zgubljeno; naša nada je, šola in šolska mladina!“ Kaj porečeš pa tedaj ker že novo začasno osnovo za prihodne latinske šole pred sabo imamo? Tudi naša nada na novo uravnavo avstrijskih šol, tudi ta naša poslednja nada že pada! — Kar nam nove postave z eno roko dajejo, z drugo spet jemljejo. Kaj v ministerialnim ukazu od 4. Julija t. l. tista besedica „wohl“ in dodatek: „da se pravočasni navk v nemškem jeziku ne sme motiti, ako večina prebivavcov to tirja, — pomeni, vsaki lahko zapopade. In kdor je še morebiti dvomil, te naj vzame v roko začasno osnovo za latinske šole, in bo vidil, da ima v šolah tudi še zanaprej nemški jezik biti privilegirani gospodar. Od tiste nove osnove ni treba obsirnej pregovoriti; vsi časopisi so razsodbo izrekli s to prošnjo, da ta osnova nikolj v življenje ne stopi. — Posebno nevarna in škodljiva bi blata osnova za nas na *Koroškim*. Po ministerskim ukazu namre imajo vse predmete po vsih šolah gg. benediktinarji učiti. Že to je nam vganka. „minihi (profesores nati) in svoboda-nauka“ (*Lehr- u. Lernfreiheit*) pa še težej pričakujemo zveti, kako bode prelat vseto mogel dognati, in toljko učencikov dobiti? Zakaj, kakor se sliši, imamo pričakovati velike premembe med gg. benediktinarji v *Celovcu*; veliko jih bo premestjenih, nekteri hočejo clo iz klostra stopiti; učencikov bode torej gotovo zmajukovalo, alj tedaj slovenscina ni v nevarnosti, zlasti ki tista osnova pravi: „allenfalls (!) eine andere Landessprache, wenn die Lehrkräfte ausreichen“!! Ako torej prelat izreče dve besedici: „Ne morem“ — z bogam cela slovenscina! Kaj prelat v tem obziru storiti misli, ne vemo; alj bati se je, ker je le nemeč, in od njegovega dobrega serca do Slovencev dosihmal še ni blo nič kaj posebne slišati. Lani smo imeli saj eniga slovenskega učnika g. *Janežiča*, in več kot 60 učencev je ga z veseljem in z velikim pridam poslušalo; letas se enega ne bomo imeli. Slovinci! glejte, kako napredujemo — rakovo!

Slávni slovene g. *Placid. Javornik* pojde po svoje volji iz *Celovca* za fajmostra na neko faro; edini gosp. *Karl Robida* sloveč slovenski pisatelj, je naše upanje. Ako se nova osnova ne odkliče, in nas še gosp. *Robida* zapusti, je slovenscini na *Koroškim* za tobart, in mogoče na vselej odzvonilo! —

Včeraj smo pokopali gosp. *Antona Supančiča*, knjezo-škofiski kanonika, prošla *Stras-*

burgskiga, starosta (senior) stolnega zbora, dehanta in šolskega ogleda Celovske okolice itd. Nagla smert je ga pobrala, 1. dan t. m. ob 3 popoldne pridšega v cerkov in pred oltarjam priklonivšega božji žlak (mertvud) zadene, in v nekih trenutkih je blo po njem. Rajni je bil iz Krajnskiga doma, rojen ljubljčan, in je svojemu narodu zvesto ostal noter do smerti. Že v visokej starosti si je „Novice“ naročil, jih rad prebiral, se rad od Slovincov in njihovih potreb pogovarjal, in tudi kot dehant v šoli slovensčino podpiral. Za to je nas Slovence njegova smert z žalostjo navdala, in z pobitim srcem smo milo zdihovali: „bodi mu zemlica lohka!“ —

Imenitno je tudi to, kar se je po njegovim pogrebu zgodilo. Zbrali smo se v nekej sobi skoraj vsi duhovniki Celovske dehantije — okoli 20 je nas blo —, ter smo se pogovarjali, kaj je nam storiti zastran našega novega dehanta. Sklenilo se je jednoglasno našemu milostljvemu knezoškofu neko ponižno prošnjo podati, in mu zavolj te reči naše želje na znanje dati. V tej prošnji stoji med drugim in najprej tudi to: „mi ponižno prosimo za dehanta, ki nemški in slovenski jezik popolnoma zna; to mi slovenski duhovniki spoznamo za potrebno, in mi nemški za pravično in dobro.“ To je prav po bratovsko, to je ljubeznivo; in kar je nas naj bolj veselilo je to, da je znan terd Nemeec to za slovensko narodnost tak važno reč sprožil, in nobeden se ni zoperstavil, če ravno je potem Nemeecem pot k tej dostojnosti zaperta; tako je prav: Od našega milostljivega knezoškofa z veselim in terdnim upanjem pričakujemo, da bo to pravično prošnjo vslišal, in kakega Slovenca za dehanta izvoljil. Že večkrat, in zopet pred nekterimi tedni smo se prepričali, da se od nekih let na to gleda, da fajmošter tudi jezik svojih farmanov zna. Ni dolgo kar je gosp. Andrej Kanduč, fajmošter pri sv. martri zvanaj Belaka, nekdanji dehant in tudi verli Slovence in ud slovenskiga društva zavmerl. Cel svet dobro ve, da naj več romarjev pride iz slov. krajev, in da je slov. jezik vsakemu tamošnjemu duhovniku neobhodno potreben. Vender se je oglasil za to prazno faro neki sicer vse časti in hvale vreden Nemeec, in Nemci so na ves glas terdili, da tistemu terdemu Nemeecu ne bo spodletela, ker so poprešni fajmoštri tudi le Nemci bli. Alj kaj se zgodi? Vložena prošnja se tistemu prosivcu (Kompetenten) nazaj pošlje s tim, da je fajmoštru tiste romarske fare slovensčina neogibljivo potrebna. — Vse toraj kaže, da tudi leta prošnja ne bo zapstoju; zakaj Celovska dehantija ima 17 far, med timi je 10 slovenskih, 4 nemških in 3 namešanih; — šole, posebno na slovenskim so v žalostnim stanju, ker je pred rajnim Supancičem blizo 20 (!) let terd Nemeec, in zraven še neprijatelj slovincov za dehanta bil, in ker se sedaj v tej dehantiji nekteri gg. fajmoštri, in učitelji le samo nemščino trobijo, in tako očitne postave najnovejši dobe zanemarajo. Bog daj nam dehanta vnetega slovenca, kateri bo nemškutarje učil, cesarske in škofijske postave spoštovati, in kateri bo pottačeni slov. duh zbudil in oživil; živa potreba je! — Svecan.

„Slovenske Novine“ pišejo: Pravo veselje mora v sercu verniga Austriana postati, kader za enim drugim od vpeljanja miru, od premage sovražnikov in puntarjev uho sliši. Med nami ino Sardinam je mir vstavljen, meje ostanejo poprejšne, ino mi še dobimo 75 milijonov frankov (frank ima blizo 23 kr. srebra po našim denarju.) — Benetke so se vunder morale udati. Več kot 10,000 naših verlih vojakov je pred Benetkam smert storilo, kir je strašno nezdravi kraj v tistih mlakah — ino zdaj se je vunder morala štimana kralica morja udati, ker so jo nasi že precaj s strelam pokončali — ino pote zaperli, po katerih je poprej živež dobivala. Strašna revšina — ino huda bolezen, ktere sestre zdaj po Benetkah razsajate, je

nar hujši kazen zapelanih Benetčanov. — Na Ogerskim puntarski vojaki orožje proč mečejo, ino domu bežijo, ali se pa k našim ali k ruskim vojskovodjam podajo ino milost prosijo, od časa kar je Görgey se Rusam udal. Od Košuta, Bema, Dembinskiga itd. se nič prav ne ve, kam so odšli; menda so še zdaj na Turškim.

Ogerska vojska je končana, cela dežela od naših posedena, samo terdnjave Komorn — in Petrovaradin se ne, kar se bo s časama gotovo zgodilo. — Ruske armade že več del zupet domu marsirajo, samo nekaj jih še na Ogerskim ostalo bo. — Te veselice so bile na Dunaj — ino v Gradcu že s 101 kanonskim strelajami oznanjene ino obhajane.

Hervaška in slavonska dežela.

Ban Jelčić, od kteriga se je govorilo, de je že na Dunaj odšel, se pričakuje te dni iz vojniške meje (granice) v Zagreb.

Kakor smo že povedali, je ban dvakrat banskimu svetvavstvu povelje dal, oktrojirano ustavo razglasiti. Na prvo povelje se je banskim svetvavstvu obotavljalo in je banu predložilo, de bi se razglašenje do deželnega zbora odložilo. V tem predlogu opomni b. svetvavstvo na čl. 58. leta 1790, po kterim se vsi predmeti, ki to trojedno kraljestvo zadenejo, smejo in zamorejo le na zboru teh kraljestev pretresati; po tem na čl. 10. 12 leta. 1792, po kterih ima naš narod sveto pravico tirjati, de se po postavah in ne po vkazih vlada.

Na ta predlog je odgovoril ban svojim namestniku v dolgem odpisu, v kterim med drugim reče: Vi govorite od stare ustave, ali ste pozabili na dogodbe, na prekucijo, ki obderžanje feudalisma za vse čase nemogoče stori. Podloga stare ustave, ki je za nekaj tisuč plemenitasev storjena bila, je razpihana s duham izbujene svobode za vsakiga kakor pleva v vetru. Ali hočete Vi, de se zopet status et ordines in misera plebs contribuens vterdijo? Za to ne bom svoje roke nikoli podal. Ali dokler le ena iskra življenja v meni tli! bom ljubil svojo domovino, in svoj narod, iz kteriga sim; bom vse moči svojiga bitja za njegovo srečo posvetil; bom za njegovo narodno razvitje, za njegovo čast se potegoval, bom od namestnikov naroda na zboru storjene in od kralja poterjene postave branil, spoštoval in čuval itd. Dalej reče glede banskiga svetvavstva: Bansko svetvavstvo je izpeljavna in ne posvetovavna in še manj z oblastjo zbora obdana moč. In Vi kot moj namestnik ste imeli zapoved izpolniti, ktero sim Vam dal; proti nji se posvetvati in predloge delati niste bili pooblasteni itd. Na zadnje zapove še enkrat, ustavo razglasiti.

Ban je poslal tudi razglas na narod, v kterim mu na podlogi ustave 4. Sušca srečno prihodnost obeta. V tem razglasu pravi: Hervaš in Slovence v svojih lepih krajih, Serbin v svoji rodovitni vojvodini, Čeh, Nemeec, Rumunj, Slovak, Rusin in Poljak, Madjar in Taljan naj bodo za naprej samo bratje in udje ene velike hiše pod eno streho; vsak ud te velike rodovine naj si uredi stanovanje svoje kakor narbolj zna brez de bi svojega brata motil, in vse naj vlada en sam ljubljčen oče! Na zadnje jih nagovori, naj se na svojiga bana zaneso. —

Narodnim Novinam se piše od Bosanske meje, de je poglavitni uzrok punta v Bosni nezadovoljnost mahomedancev, de hoče vladarstvo kristjanam (raji) stanje olajšati in de je zato nekaj davšin tudi na mahomedance preložilo. —

Česka dežela.

Svitli cesar je v noči med 6. in 7. t. m. v Toplice na Česko odšel in 7. o poldne v Prago prišel, kjer je bil slovesno sprejet. V Toplicah je tudi pruski kralj.

Profesor Hanuš je na svitlo dal „Dušovedo“ (psychologio) v českim jeziku.

G. Hanka je spisal malo rusko slovnico v českim jeziku z naslovom: „Počatky ruskeho jazyka.“ Pervi oddelik obseže theorio jezika, drugi izgled. — Cena je 20 kr. srebra. —

Nar. Noviny pišejo: Kakor je znano, ne omeni šolski plan za gimnazije nič mislo — in dušovede. Obe ti znanstvi ste vunder po ministerialnim sklepu za gimnazije odločeni, ali v planu za prihodnje leto samo zato izpušeni, ker so se jih učenci 7. klase že lanjsko leto učili. Ali to ni povsod res; malo kje je bila logika dognana, tu in tam še začeta ne.

Galicia in Vladimiria.

Iz Lvova 24. p. m. Rusinsko narodno življenje se dan na dan bolj razvija. Narodne naprave, ki so popred le iz domorodnih darov visokiga in bogatiga plemenitstva izvirale, se vzdigujejo pri nas z žertvami, ktere dve podpori narodniga razvitja: duhovščina in učiteljstvo na darilnik domovine pokladajo.

Kmalo bomo imeli, ako Bog da tudi narodni muzej. Gersko-katoljski duhoven iz Landonca v Brzezanskim okrogu je poklonil za njegovo ustanovitev veliki znezik od 22,000 gold. z to željo, de se v ti narodni napravi izobrazujejo pravniki, ki bodo danas ali jutri znali braniti pravice svoje domovine. Iz vseh strani prihajajo prineski. Tudi visoko ministerstvo je pokazalo svoje nagnenje k ti lepi ideji, ker je namreč na prošnjo glavniga rusinskiga društva dovolilo, de se o lanskim bombardiranju požgana cerkev trinitarska kjer je pred knjižnica vse učiliša bila, v ta namen porabi.

Ogerska dežela.

* Dunajske uradne novine pišejo: cesar. ruski obrist knez Vasilišikov je iz Varšave prišel in je prinesel našimu cesarju klučee Munkača (terdnjave na severo — izhodnim Ogerskim, ki se je Rusam vdala).

* Ruski car je imenoval viksiga austrijskiga generala Haynaua za viteza reda svetiga Andrea. —

Dunajski časopisi se (zunej Ost d. Post, ktera je Madjaram prodana) vsi čez to pritožijo, de se na Ogerskim povsod, tudi v krajih nemadjarskih prebivavcov le madjarski komisarji izbiraajo, kateri od enakopravnosti narodov nič slišati nečejo.

* Silno važen je ta prikazik, de Dunajski časopis „Presse“, med vsemi austr. časopisi nar bolj razširjen, nekaj časa sem nemogočnost absolutizna v Austrii dokazuje in ministram ustavo 4. Sušca priporoča! —

„Austrijanski korrespondent“ prinese zapisnik seje, ki je bila 18. maja t. l. v Parizu zastran Madjarskiga punta pri knezu Čartorskim v pričo madjarskiga poslanca Teleki-a, ktere de se je tudi Čeh Dr. Rieger, bivši poslanec, vdeležil. —

General Haynau je 5. t. m. v Presporek prišel, Govori se, de pojde na Dunaj, kjer se bode mende 11. t. m. posvetvanje čez uravnavo Ogerske dežele pričela. Bog razsvetli vladarstvo, zakaj sreča ali nesreča starih dežel (Erbprovinzen) leži na taistih. —

— Madjarski vodja Artur Görgey ni res v Gradcu, temoč le drug Gabriel Görgey, penzioniran c. k. major. Artur Görgey mende pride v Celovec.

Komarnska terdnjava se še ni podvergla, 4. t. m. se je general Nugent iz Stulweisenburga, Vesprima in ondotnih krajev vzdignil, de jo bo oblegel.

Knez Paskievič je že prejel od svojiga carja povelje, nekaj vojakov iz Ogerskiga v Rusio nazaj poslati.

Nepolitiški del.

Zaboj, Slavoj in Ludek.

(Iz kraljodvorskiga rokopisa.)

Slovensko.

(Konec.)

Solnce prejde poldne,
In od poldne že na pol k večeru,
Ali boj se ni ne tu, ne tam še vmaknul,
Bije tukaj, bije tam se od Slavvoja.

„Oj ti vraže, bes v te!
„Čemu našo kerv ti piješ?“

In zagrabi Zaboj kij svoj,
In odskoči Ludek,
Vzdigne Zaboj kij visoko
In po vragu verze.

Kij leti — razskoči ščit se,
Za ščitom razskočite se Ludekove persi.
Vstraši duša težkega se kija,
In izžene dušo kij
In leti pet seznjev v trume.

Strah iztlači vragom krič iz gerla,
Radost zadoni iz ust Zabojevih vojščakov,
In zaiskri iz oči veselih.

„Bratje, z zmago so nas obdarili bogi!
„Trop se vas razstopi v levo, drugi v pravo.
„Iz vsih delov sem speljite konje,
„Naj od konj ves les razgeče.“

„Oj Zaboju brate, hrabri leve,
„Neopuščaj udriti na vrage!“

Oj odverže Zaboj ščit,
V eni roci kij, meč v drugi,
Tako si prodere često v vrage.
In je bilo vpiti, bilo teči vragom,
Tres jih je podil z bojišča,
Strah jim krič iz gerla tlačil.

Ves od konj je razgetal les.
„Berž na konje, s konji berž za vrage!
„Skozi vse krajine! Urni konji
„Nesite za njimi v petah serd naš.“

In skočili voji so na berze konje,
Skok na skok uderli jo za vragom,
Mah na mah udarjajo, pihaje serd.
Ginejo ravnine, gore, lesi,
V pravo v levo vse ostane zadej.

Dere divja reka,
Val za valom se vali,
Pridero vsi voji, skok na skok,
Vse hiti čez divjo reko;
Vode so požerle množstvo ptujih,
Zvesto so prenesle svoje.

In po krajinah povsod v šir in šir
Ljuti sokol razprostira svoje krila,
In za ptiči urno leta;
Zabojevi voji razdele se v šir,
Vsakod dirjajo za vrage ljuto,
Vsakod sečejo in stopajo jih s konji,
V noči pod luno za njimi ljuto,
In za dne pod solncem dró za njimi ljuto
Ino zopet v temni noči,
In za nočjo v mračnem jutru.

Dere divja reka,
Val za valom se vali,
Pridero vsi voji, skok na skok,
Vse hiti čez divjo reko;
Vode so požerle množstvo ptujih,
Zvesto so prenesle svoje.

„Tjekaj k temnim goram,
„Tam dovré osveta naša!“

„Oj Zaboju brate!
„Že nam niso daleč gore,
„In le tropič je še vragov,
„In ti miho prosijo.“

„Oj nazaj po krajinah, ti todí,
„In jaz todí, pogubiti vse kraljevo!“

Veter buri po krajinah,
Vojska buri po krajinah
Po krajinah v pravo v levo
Vsakod s širno silo vojska,
V radostnih redovih.

„Oj bratje, temni verhi!
„Tam nas z zmago obdarijo bogi!
„Tam veliko duš tud teka
„Sem ter tje po drevji.
„Ptice se bojé in plabe zveri,
„Sove lé se ne bojé jih.
„K verhu tje, pogrebat mertve,
„Kerme dat bogovom
„Darovat obilno darov
„Bogom rešiteljem,
„Pet jim ljube pesmi,
„In prineset orožje vbítih vragov!“

Podgorski.

Izvirno česko.

(Konec.)

Solnce přejde poledne,
i ot poledne juž na pól k večeru;
i váleno ješče ni sěmo, ni tamo ustúpeno,
i váleno zdě i váleno tamo ot Slavvoje.

„Aj ty vraže, bēs v tē!
čemu ty našu krev piješ?“

I chopi Záboj svůj mlat,
i otkoči Ludek.
Naprěže mlat Záboj vyš vzhóru
i vrže po vraze.

Letě mlat rozskoči šě ščit,
za ščitom sě rozskočista Ludekova prsi.
I uleče sě duše težka mlata,
i mlat i dušu vyrazi,

i zanese pět síchov u vojsku,
Strach vrahóm vyrazi z hrdi skrěky:
radost zěvzně z ust vojnov zábojevych,
i zajiskri z radostnú zrakú.

„Aj bratřie, boží ny vícestvjem darichu!
Rozstúpi sě vás jeden hluk vpravo i vlevo.
Ze vāech údolí sěmo svedte koně,
koni rěchce vešken les.“

„Zaboji bratře, ty udaty lve;
neupúščaj, burit v vraby!“

Ajta otrvře Zaboj ščit,
v ruce mlatem, i v druhéj mečem,
tako i v přiče proráže dráhy u vrazech.
I by upěti vrahóm, i by ustúpati vrahóm.
Tras je hnāše z bojišče,
strach z hrdi jih vyraže skrěky.

Koni rěchce vešken les.
Vzhóru na koně, s koni za vraby
přese vse vlasti. Ruči koni neste
v patách za nimi našu krutost!“

I skočichu hluci vz-ručie koně,
i skok na skok po vrazech sě hnahu,
ránu na ránu soptichu krutost.
I mijechu rovně i hory i lesi,
vpravo i vlevo vse ubieha vzad

Huče divá rěka,
vlna za vlnú sě valé,
hučechu vsi voji skok na skok,
vse sě hnāše přēs búriucú rěku.
Vody uchvatichu mnostvie cuzich,
i přenesechu své zvěsty na druhy břeh.

I po krajínách vezdě v šir i v šir
luty ostricž rozepě svoje kriedle, svoje dlúžě,
bystro léta za ptactvem.
Zábojevi voji rozehnachu sě v šir,
vezdě po vlastech hnachu luto po vrazech;
vezdě srāžechu je i stupachu koni.
Nocú pod lunú za nimi luto,
dnem pod sluncem za nimi luto,
i opěty temnú nocú,
i po noci šedym jutrem.

Huče divá rěka,
vlna za vlnú sě valé;
i hučechu vsi voji skok na skok,
vse sě hnāše přēs búriucú rěku.
Vody uchvatichu mnostvie cuzich.
i přenesechu své zvěsty na druhy břeh.

„Tamo k šedym horám
tam dobúri naše pomsta.“

„Aj Záboji bratře!
juž nám nedaleko hory,
a juž hlúček vrahov,
i ti žalostivo prosie.“

„Vratno krajínami tudy ty,
jáz tudy, vyhubit vse kraljevo!“

Vietr búri přēs vlasti,
vojsky búrie přēs vlasti,
přēs vlasti vpravo i vlevo,
vezdě širú sílu vojsky
v radostném hluce.

„Aj bratře, aj šery vrch!
boží ny tamo vícestvjem darili!
Tamo i vele duš teka
sěmo tamo po drěvch.
Jich bojé sě ptactvo i plachy zvěř;
jedno sovy nebojé sě.
Tamo k vrchu pohřebat mrch,
dat pokrm bohovóm,
i tamo bohóm spasám
dat mnostvie oběti,
a jim hlāsāt milych slov,
i jim oružie pobitych vrahov!“

Predpisi

latinsko - in cirilsko - slavenski.

Spisal in na svetlo izdal

Matia Majar.

(Dalje.)

2.

Za mnogoterega učitelja je težavno pi-
savnice stvarii razlagati, ker do sadaj nimamo
ukoslovne knjižice (Methodenbuch) u slo-
vensčini in ker so pisavno - umetalske (tech-
nische) besede še malo navadne. Zato hočem
tukaj kratko opomēniti, kako se mora u pi-
sanju podučevati.

Učitelj pazi, da sam in tudi učenci vsig-
dar vse pisavnice stvari po slovensko imenujejo.
Gerdo je, ako se sliši němškutariiti: „Fedre
s Federmessernam pošpiciti, puhštabe šrabati.“

Kadar učenci že dosti gladko berejo, mo-
rajo početi pisati. Naj pred jim imenuj pore-
doma pisavno orodje (Schreibmaterialien);
vsako rēč, ktero imenuješ, pokaži. Drugo-
krat pokažeš stvari in jih morajo učenci ime-
novati. Rēči blizo tako le:

„Pišemo s meljem (s krido) na černej
deski (Tafel); tudi s kamenitim klincom
(Griffel) na tablici kamenitej ali poka-
menelej (Pfluch-Tafel); ubrišemo jo pak s
moko góbico (Badeschwamm) ali s cunjico.

Kadar na bumagi (papirju) pišemo upo-
trebujemo pisavnega orodja, to je pisavno
knjižico (Schreibtheke) iz dvéh lepenjov
(Bögen) sošiveno in s olovkoj načertano
(mit Bleistift anlinirt) po mērilu (liniru); tudi
pero (Feder), ktereга spodnji del se ime-
nuje čev (Federkiel) s dušo od znotra, gor-
nji pak viteha (Federfahne). Pero se ureže
s peresnim nožicem (Federmesser); naj
pred se naredi izrez (der Ausschnitt), potle
ost (die Spitze), kteri se potle ucēpi (spal-
ten) in se naredi čep (Spalt); kadar se je
pero otópilo (abstumpfen) in skazilo, se
spet popravi in poostri (spitzen). Pero se
pomaka u černilo (Tinte), ktero je u čer-
nilnjaku (Tintenfass). Někadaj se pismo
potrosi s pēskam (Streusand), kteri je u
pēskovnjaku (Streusandbüchse).

3.

Po tem naredi na černej deski različne
pruge čerte, (Linien, Striche), in pisaje
govori, kako se naredjajo in jih imenuj: re-
koč: „Tukaj na desko bodem vam naredil raz-
lične čerte; sem gledajte in naredjajte takih
tudi vi na svojih tablicah; bodem prišel gle-
dat, kako ste pogodili.“ Potle naredi jim
čerto prsto (gerade), krivo (krumm),
navpično (senkrecht), na pravo na levo
visečo, ravno (wagerecht), oblo (oval),
okroglo (rund), i. t. d. Naj jih potle učenci
imenujejo in naredjajo. To tako dolgo de-
laj, kakor se ti zdí, vendar ne predolgo, da
se ti učenci ne naveličajo.

Z m e s.

Leta 1820 na 14. den Aprila je bil v st.
Marjeti pri Bajdiščah, blizo cerkvice st. To-
maža na Koroškim vzdignen zaklad starih sre-
bernic (Silbermünze). Neka mlada deklica, po
travnike skaklajē pade in se pritem z eno roko
v jamico vdere, kjer je bil te zaklad zakopan—
gotovo od kakega skopca. Bilo je 2500 sre-
bernic, okolj 500 je jih šlo na en funt, ino
funt je bil vreden 50 raj. srebra, — za tiste
čase prav velik denar. Napisi so bli zaglajeni,
in veči del jih še viditi ni blo; le ena
sama beseda se je poznala: „Agla“ morebiti
„Aquila, Oglej; na kar tudi to blizo kaže,
ker je na enej strani bila vtisnjena lepa velika
cerkva, na unej pa podoba enega škofa. —

Tudi ta slava slavjanska je k božjej gnadi
šla; ali zagotovljena enakopravnost bode nam
spet donesla denarje s slavjanskimi napisi! —

V mestu C. je neki mestjan, ki je že malo
muho imal, začel zraven - sedeče slovenske
kmete poštercovati in pozdravljovati: Dōs win-
dischen Bauern „Dōs windischen Heiland“ in
enako. Slovenci razpikani vender lepo in ra-
hlo odgovorijo: „Ja, recht is, mir seyn nit
deutsch, mir seymen slovenische Volk, aber
desswegen nix für ungut — mir seyn brav;
dōs thuts aber gern stenke, seyds teutsche
Volk; mir seyn aber ruhig — geduldig — mir
seymer brave slovenische Volk.“ — Slovenci
še čutijo.